

ÖĞRETMEN ADAYLARININ DİNLEDİKLERİNİ ÖZETLEME BECERİLERİ¹

The Summarizing Skills of Pre-Service Teachers on Listening Texts

Gonca Gül TAŞDEMİR

Orcid: 0000-0002-0744-8495 ♦ Türkçe Öğretmeni ♦ goncagultasdemirkacan@gmail.com

Dr. Öğretim Üyesi Nilay ÇAĞLAYAN DİLBER

Orcid: 0000-0001-5314-5754 ♦ Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal
Bilimler Eğitimi Bölümü, Öğretim Üyesi ♦ nilaynilaycaglayan@gmail.com.

ARTICLE INFO

Submit : 26.05.2021

Accept : 22.06.2021

Published : 30.06.2021

iThenticate Report: % 20 ✓

EOI:

http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.02.012

Area Editor: Doç. Dr. Süleymen EROĞLU

Technical Editor: Öğr. Gör. Şükrü KAYA

Reference:

TAŞDEMİR, Gonca Gül. ÇAĞLAYAN DİLBER, Nilay. (2021).
Öğretmen Adaylarının Dinlediklerini Özetleme Becerileri.
Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 6(2): 178-195.

Anahtar Kelimeler: öğretmen adayı, özetleme becerisi,
özetleme stratejisi, dinleme becerisi

Keywords: pre-service teacher, summarizing skill,
summarizing strategy, listening skill



Özet

Araştırma Makalesi ♦ Research Article

Bu çalışma, öğretmen adaylarının dinledikleri metinleri özetleme stratejilerini kullanma durumlarını betimlemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda araştırmanın çalışma örneklemini, 2017-2018 eğitim öğretim yılında Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği, Fen Bilgisi Öğretmenliği ve Sınıf Öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören 152 son sınıf öğrencisi meydana getirmektedir. Çalışmada öğretmen adaylarına, bilgilendirici ve olaya dayalı olmak üzere iki farklı metin türü dinletilmiştir. Adayların dinledikleri metinlerden hareketle oluşturdukları özetler, Özçakmak (2015)'in hazırladığı “Özetleme Stratejileri Puanlama Ölçeği” kullanılarak değerlendirilmiştir. Özetler ölçeğin alt başlıkları olarak yer alan; *başlık yazma, bakış açısını doğru kullanma, anlatım kipini doğru kullanma, önemli bilgiyi seçme, önemsiz bilgiyi silme, metin dışı bilgiye yer vermemeye, tutarlı yazma ve kısaltma* stratejileri göz önünde bulundurularak incelenmiştir. İstatistiksel değerlendirmelerle elde edilen sonuçlar öğretmen adaylarının özellikle dinledikleri bilgilendirici metinde kullandıkları özetleme stratejileri ile olaya dayalı metinde kullandıkları özetleme stratejileri arasında olumlu bir ilişkinin olduğunu göstermiştir. Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri ana bilim dallarına göre dinlediklerini özetleme stratejilerini kullanma düzeyleri de farklılaşmaktadır. Özellikle her iki metin türünde Türkçe Öğretmenliği ana bilim dalında öğrenim gören öğretmen adaylarının özetleme stratejilerini kullanma durumları yüksek düzeydedir. Bunun yanında, bilgilendirici metin türünde genel olarak Fen Bilgisi öğretmen adaylarının, olaya dayalı metin türünde ise Sosyal Bilimler öğretmen adaylarının özetleme stratejilerini kullanma durumlarının düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Abstract

In this research, pre-service teachers' summarizing skills on listening texts is emphasized. The group consists of 152 final class students of 2017-2018 education year of Department of Turkish Languages Education, Social Sciences Education, Science Education, Primary School Education in Kırşehir Ahi Evran University. In the research, two types of text were used; expository text and story-based text. The summaries that were created by teacher trainees

¹ Bu çalışma, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı olarak birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında hazırladığı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

were evaluated by using "Summarizing Strategies Scoring Scale" (Özçakmak, 2015). The listening summaries created by the teacher trainees were evaluated according to writing a title, the correct use of the point of view, the correct use of the narrative mode, choosing the important information, deleting the unimportant information not including out-of-text information, writing in a consistent way and shortening strategies. In the research, meaningful differences have been seen in the expository texts' summaries, not including out-of-text knowledge summaries and use of shortening strategies compared to other strategies and teacher trainees have been successful over the average. It's observed that the use of writing title, correct use of the point of view the correct use of narrative mode, choosing the correct important information, deleting the unimportant information strategies have been in a meaningful difference, It's detected that the teacher trainees have problems in applying these strategies. It's observed that, while summarizing the informative text, the teacher trainees didn't use title, they summarized the text in a first person plural point of view in present continuous tense. In event-based text summaries meaningful differences have been observed in teacher trainees' choosing the important information, not including out-of-text information, using the correct point of view strategies. Female students have been accepted successful in using the correct point of view and shortening and male students have been accepted successful in choosing the important information, not including out-of-text information using the correct point of view. The advice have been given according to the finding of the research.

Giriş

Dinleme, konuşulanı ve sesli olarak iletilen mesajı algılayabilme becerisidir. Dinleme becerisi anlamlandırmayı da içerisine aldığından dinlediğini anlamayı gösteren becerilerden biri de özetlemedir. Özetleme, bireyin bir metinden ne öğrendiğini düşünmesi, anladıklarını mantıklı bir şekilde yazması, ne anladığını kendi cümleleriyle ifade etmesidir (Deneme, 2009). Özetleme, kişinin okuduğunu anlamlandırmasına yardımcı olur. Öğrenen birey metinden anladıklarını kendi cümleleri ile ifade edeceği için yapılan işlem bir anlamda metni yeniden anlamlandırmadır. Bu anlamlandırma hem olayın kronolojik gelişimini hem de düzenleme ile ilgili mantık akışını gerektirir (Cemiloğlu ve Ogur, 2016). Etkin öğrenmeyi sağlayan en önemli yöntem özetlemedir, edinilen bilgilerin aksak yönlerini vurgulamaya yardımcı olur, ayrıntılar içinde boğulmaya engel olarak bilgiye daha kolay ulaşılmasını sağlar. Özetleme sırasında gereksiz bilgiler belirlenmeli ve metinden çıkarılmalıdır, metinde anlatılmak istenen noktalar tespit edilip metin bölümleri incelenmelidir. Özetleme, bir metinde önemli bilgilerin belirlenip, önemsiz bilgilerin silinerek geri kalan kısmın aynen alınması demek değildir. Kişi özet yazarken metindeki bilgileri anlamlandırmalı metni ve kendi cümleleriyle yeniden oluşturmalıdır, böylece bilgiler daha anlamlı hale gelir.

Özetleme becerisinin öğretiminde, özetleme stratejileri önemli bir yere sahiptir. Okuduğunu anlama ve anlamı yapılandırmaya yönelik çalışmalar incelendiğinde özetleme stratejilerine ait fikirler farklılık göstermektedir. Bunlar arasında kurala dayalı özetleme stratejisi, metin-şema arasındaki ilişkileri düzenleme üzerinde odaklanmaktadır (Okur, 2011). Bunun yanında en yaygın olarak kullanılan strateji ise Büyük Ölçekli Yapı Modelidir (Dijk ve Kintsch, 1983). Bu model silme, genelleme, yeniden yapılandırma başlıkları altında incelenmektedir. Stratejilerin çeşitlilik göstermesinin nedeni, özetleme stratejisinin geniş kapsamlı ele alınmasıdır. Bu stratejiler sayesinde küçük ölçekli yapılardan büyük ölçekli yapılar elde edilmektedir (Okur, 2011).

Yapılan araştırmalara göre özetleme stratejilerinin sayıları, çalışmaların amacına göre değişiklik göstermiş ve araştırmacılar tarafından yeniden düzenlenmiştir. Bunun nedeni; özetleme konusunun geniş bir yapıya sahip olmasıdır. Yazıcı (2006)'ya göre özet metin oluşturulurken kullanılacak stratejiler; kurala dayalı özetleme stratejisi, metin-şema arasındaki ilişkileri düzenleme stratejisi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır; İdris, Baba ve Abdullah (2007) ise özetleme sırasında kullanılan stratejileri, yedi başlık altında; Bulut(2006) geliştirdiği ölçekte ise özetleme stratejilerini dokuz başlıkta toplamıştır. Özetleme becerisinin kapsamının geniş olmasından dolayı, stratejiler 3 ile 14 başlık arasında değişmektedir (Özçakmak, 2015). Bu çalışmada ise öğretmen adaylarının ürettikleri özet metinler, şu stratejilere göre incelenmiştir: *Başlık yazma, bakış açısını doğru kullanma, anlatım kipini doğru kullanma, önemli bilgiyi seçme, önemsiz bilgiyi silme, metin dışı bilgiye yer vermeme, tutarlı yazma, kısaltma stratejileridir.*

Başlık yazma stratejisi için özetlenecek metnin başlığı aynen alınması gerekir. *Bakış açısını doğru kullanma* stratejisi için metin 3. tekil kişinin bakış açısıyla özetlenmelidir. *Anlatım kipini doğru kullanma* stratejisi için geniş zaman anlatım kipi ile metin özetlenmelidir. *Önemli bilgiyi seçme* stratejisi için metinde önemli noktalar belirlenmeli, ana düşünce ve yardımcı düşüncelerle

desteklenmelidir. *Önemsiz bilgiyi silme* stratejisi için metinde bulunan önemsiz bilgiler özetle yer almamalıdır. *Metin dışı bilgiye yer vermeme* stratejisi için metinde yer almayan bilgilere özet metinde de yer verilmemelidir. *Tutarlı yazma* stratejisinde özet metindeki cümleler arasında uyum olmalıdır. *Kısaltma* stratejisinde metnin uzunluğuna göre belirlenen kelime sayısına uygun aralıkta olması gerektiği göz önüne alınmıştır. Özetleme becerileri, öğrenmenin sağlanabilmesi için önemli bir yere sahiptir, ders içi etkinliklerde de bu stratejilere sık sık yer verilmelidir. Öğrenilecek, anlamlandırılacak metnin özetlenmesi; gereksiz ayrıntılardan metni arındırmakla başlar, ilk olarak kişinin metnin ana düşüncesini belirleyebilmesi gerekmektedir. Ana fikir, yardımcı fikirlerle desteklenir. Stratejiler işletilerek doğru bir şekilde özetleme gerçekleştirilirse, anlamlı öğrenme sağlanır.

Alan yazın incelendiğinde ilköğretimde öğrenim gören öğrencilerin özetleme stratejilerini ölçmeye dair pek çok çalışmanın (Çıkrıkçı, 2004; Tok ve Beyazıt, 2007; Durukan ve Maden, 2010; Susar ve Kırmızı, 2010) yer aldığı görülmektedir. Üniversite öğrencilerinin özetleme becerileri üzerine ise Okur (2011), Bozkurt (2009), Deneme (2009), Eyüp, Stebler ve Uzuner Yurt (2012), Öz Çakmak (2015) tarafından araştırmalar yapılmıştır. Deneme (2009) çalışmasında İngilizce öğretmen adaylarının özetleme stratejilerini kullanma tercihlerini ve bunları kullanmadaki eksik ve zayıf yönlerini belirlenmiştir. Özet metin oluştururken, uygun bağlaçları kullanma, önemli bilgiye yer verme stratejilerini kullanabildikleri ancak metni kendi cümleleriyle yazma konusunda zayıf oldukları görülmüştür. Okur (2011)'un araştırmasında; üniversite öğrencilerinin Türkçe dersi öğretim araçlarındaki okuma metinlerini özetleme becerileri ölçülmüştür. Çalışma, Gazi Üniversitesi ve Abant İzzet Baysal Üniversitesi Türkçe ve Sınıf Öğretmenliği Bölümü dördüncü sınıf öğrencileri arasından seçilen 200 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin okuma metinlerini özetleme becerilerini ölçme amaçlanmış, özetleme becerisinin gelişiminin okunan kitap sayısı ile ilişkili olduğu kanısına varılmıştır. Eyüp, Stebler ve Uzuner Yurt (2012) yaptığı çalışmada; Türkçe öğretmenliği adaylarının özetleme stratejileri kullanma eğilimleri ölçülmüştür. Öğretmen adaylarının gerekli bilgiyi seçme, bu bilgileri özet metine dahil etme, metnin tamamını okuma stratejilerini kullandıkları belirlenmiş, özetlenecek metindeki detaylara önem verme, özeti yazan kişinin kendi düşüncelerini katması, metindeki tüm örneklerle yer verme gibi konularda karasız kaldıkları görülmüştür. Özçakmak (2015) çalışmasında ise Türkçe öğretmeni adaylarının dinlerken aldıkları notlardan hareketle, bilgilendirici, öyküleyici, tartışmacı metinleri özetleyebilme becerilerini incelemiş, adaylar özetleme stratejilerini kullanabilme açısından başarısız bulunmuştur. Öğrencilerin, öyküleyici metni özetlemede daha başarılı oldukları sonucuna varılmıştır.

Amaç ve Problem

Yapılan çalışmalar incelendiğinde üniversite öğrencilerinin ve öğretmen adaylarının dinlediği metni özetleme becerilerini ölçmeye yönelik çalışmaların metin türü ve öğrenim görülen bölümler açısından sınırlı olduğu ve bu konuda yeterli sayıda çalışmanın olmadığı saptanmıştır. Bu doğrultuda yapılan çalışmanın amacı; Eğitim Fakültesi Türkçe, Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenliği bölümleri son sınıfta öğrenim gören öğretmen adaylarının farklı metin türlerinde özetleme becerilerinin düzeylerini ve bu beceriler üzerinde etkili olabilecek değişkenleri belirlemektir. Belirtilen amaca göre araştırmanın yanıt aradığı sorular şöyledir:

1. Öğretmen adaylarının, dinledikleri bilgilendirici metne ilişkin olarak,
 - a. Genel olarak özetleme stratejilerini kullanma durumları ne düzeydedir?
 - b. Özetleme stratejilerini kullanma durumları ile öğrenim gördükleri ana bilim dalları arasında anlamlı fark var mıdır?
2. Öğretmen adaylarının, dinledikleri olaya dayalı metne ilişkin olarak,
 - a. Genel olarak özetleme stratejilerini kullanma durumları ne düzeydedir?
 - b. Özetleme stratejilerini kullanma durumları ile öğrenim gördükleri ana bilim dalları arasında anlamlı fark var mıdır?

3. Öğretmen adaylarının dinledikleri bilgilendirici metin türü ile olaya dayalı metin türünde kullandıkları özetleme stratejileri arasında bir ilişki var mıdır?

Yöntem

Araştırmanın verileri nicel araştırma teknikleri ile toplanmıştır. Nicel araştırma verilerinin toplanmasında hem betimsel hem de ilişkisel araştırma modeli (bkz. Büyüköztürk vd., 2010) kullanılmıştır. Tarama modeli çalışmalar, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 2005). Araştırmada, veri toplama süreci bir seferde gerçekleştiğinden olması ve veri toplama sürecinde evrenin herhangi bir andaki resmini betimleme olduğundan kesitsel tarama deseni kullanılmıştır. Bu kapsamda çalışmada öğretmen adaylarının bilgilendirici ve olaya dayalı metin türlerindeki özetleme düzeylerinin betimlenmesi amaçlanmıştır. İlişkisel araştırma yöntemi ise değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek ve muhtemel sonuçları tahmin için kullanılan yöntemleri kapsamaktadır (Metin, 2014). Bu doğrultuda araştırmanın ikinci kısmında öğretmen adaylarının metin türü düzeyleri ile bağımsız değişkenler (öğrenim görülen ana bilim dalı) arasındaki ilişki durumu incelenmiştir.

Araştırma Grubu

Çalışma örneklemini, olasılıklı örnekleme yöntemlerinden tabakalı örnekleme yolu ile seçilen ve Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören 152 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Tabakalı örnekleme yöntemi, evrendeki alt grupların belirlenip bunların evren büyüklüğü içindeki oranlarıyla örnekleme temsil edilmelerini sağlamayı amaçlayan bir yöntemdir (Büyüköztürk vd., 2010). Bu anlamıyla eğitim fakültesinde öğrenim gören yaklaşık 960 öğretmen adayı öğrenim gördükleri ana bilim dalına ve sınıf seviyelerine göre tabaka oluşturulmuş ve bu tabakalardan random yolla 152 gönüllü öğretmen adayı seçilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada, veri toplama sürecinde iki ölçme aracı kullanılmıştır. Birinci aşamada öğrencilerin kişisel bilgilerini belirlemek için araştırmacı tarafından geliştirilen *Kişisel Bilgiler Formu (KBF)*, ikinci aşamada öğretmen adaylarının bilgilendirici ve olaya dayalı metin türü düzeylerini değerlendirmek için Özçakmak (2015) tarafından geliştirilen ve araştırmacının izni doğrultusunda *Özetleme Stratejileri Puanlama Ölçeği* kullanılmıştır. Ölçeğe göre öğretmen adaylarının ürettikleri olaya ve düşünceye dayalı özet metinler sekiz özetleme stratejisi (*Başlık yazma, bakış açısını doğru kullanma, anlatım kipini doğru kullanma, önemli bilgiyi seçme, önemsiz bilgiyi silme, metin dışı bilgiye yer vermeme, tutarlı yazma, kısaltma*) ele alınarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler, iki farklı bağımsız değerlendirici tarafından *Özetleme Stratejileri Puanlama Ölçeği* kullanılarak yapılmıştır. Bu süreçte elde edilen veriler bağımsız iki değerlendirici tarafından ayrı ayrı incelenmiş ve değerlendiriciler tarafından yapılan kodlamalar karşılaştırılarak görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları saptanmıştır. Bu sayılar kullanılarak Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen (*Güvenirlik = Görüş Birliği / Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı*) formül aracılığıyla güvenilirlik hesaplanmıştır. İki farklı değerlendirici öğretmen adaylarının cevaplarının puanlanmasını 95 oranla benzer kodlamışlardır. Bu sonuç yüksek güvenilirlikle verilerin puanlandığını göstermektedir.

Verilerin Toplanması

Araştırmacı tarafından Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Rektörlüğü'nden gerekli izinler alındıktan sonra 2017-2018 eğitim öğretim yılında, bahar ve güz döneminde 4. sınıflarda öğrenim gören öğretmen adaylarına, metinler dinletilerek özetlettirilmiştir. Bu süreçte kullanılan bilgilendirici ve olaya dayalı metin türlerinin belirlenmesi ve uygulanmasında aşağıdaki süreçler işe koşulmuştur.

Metinlerin Belirlenmesi

Veriler, öğretmen adaylarının, dinleme metinlerinden hareketle oluşturdukları özetlerden meydana gelmektedir. Araştırmada, olaya dayalı ve bilgilendirici olmak üzere iki farklı metin türü kullanılmıştır. Farklı metin türlerinin kullanılmasındaki amaç; özetleme stratejileri

kullanabilme becerilerinin, metin türlerine göre farklılık gösterip göstermediklerini belirlemektir. Bu amaçla öğretmen adaylarının dileyip özetleyebilecekleri pek çok nitelikli metin bulunduğundan metin seçimleri mevcut Türkçe dersi öğretim programına (MEB, 2017) uygun olarak oluşturulmuş, kullanımda olan ortaokul Türkçe ders kitaplarından seçilmesine karar verilmiştir. Metinlerin Türkçe ders kitaplarından seçilmesindeki bir amaç da örnekleme yer alan öğretmen adaylarının meslekte sorumlu oldukları hedef kitlelerinden de beklenen dinlediği metni özetleme becerisini hangi düzeyde gerçekleştirebildiklerini belirlemektir. İlk aşamada, araştırmacı tarafından, 7. sınıf ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarından ve öğretmen kılavuz kitaplarından yapılan taramalar sonucunda elde edilen dinleme metinleri, bilgilendirici metinler ve olaya dayalı metinler olmak üzere iki farklı havuzda toplanmıştır. Belirlenen metinler, alan uzmanı eşliğinde; metinlerin uzunluğu, basitliği, anlamsızlığı göz önüne alınarak 8 metne indirilmiştir (4 öyküleyici, 4 bilgilendirici metin). Metinler elenirken uygulanabilirlikleri göz önünde bulundurulmuştur. Belirlenen 8 metin, üç alan uzmanına sunulmuş ve uzmanların uygulanabilirlik, değerlendirilebilirlik ve amaca uygunluk açılarından metinleri incelemeleri istenmiştir. Uzmanlar arasındaki uyum katsayısına göre, araştırmada kullanılacak metinler belirlenmiştir. Bu süreçte Miles ve Huberman (2004) tarafından geliştirilen görüş ayrılığı/görüş birliği ilkesi kullanılarak uzmanlar arası uyum 90 olarak belirlenmiş; buna göre öğretmen adaylarına Türkçe ders kitaplarında (MEB, 2018) yer alan Halide Nusret Zorlutuna'nın "Fahrünissa" ve Şevket Rado'nun "Dost Acı Söylemeli" kısaltılmış metinleri dinletilmiştir.

Metinlerin Uygulanması ve Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması için gereken izinler alınmıştır. Uygulama yapılan her bir bölümün derslerine ayrı ayrı girilmiştir. Bölümlerde okuyan öğrenci sayıları da gruplarına göre farklılık gösterdiğinden, her bir bölüme farklı derslerde farklı saatlerde uygulama için girilmiştir. Tüm bölümlerin son sınıfında okuyan öğrencilerinden veri toplanması, toplamda iki hafta içerisinde gerçekleştirilmiştir. Veri toplanan her bir bölümde uygulama, 1 ders saati kadar yani 45 dakika sürmüştür.

Veri toplama sürecinde ilk olarak öğrencilerden kişisel bilgi formlarını doğru bir şekilde doldurmaları istenmiş, ardından dinleme metinlerinin öğretmen adaylarına dinletilmesine geçilmiştir. Uygulama sırasında, sınıf ortamının sessiz olmasına dikkat edilmiş ve uygulamayı etkileyebilecek dış uyaranlar ortadan kaldırılmıştır. Öğretmen adaylarına ilk olarak bilgilendirici metin dinletilmiştir. Dinleme öncesinde özetleme ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiş, dinleme metninin herkes tarafından işitilip işitilmediğine dikkat edilmiştir. Dinleme gerçekleştikten sonra öğretmen adaylarından metni özetlemeleri istenmiştir. İkinci aşamada öğretmen adaylarına olaya dayalı metin dinletilmiş ve metni özetlemeleri istenmiştir. Fazla kağıt kullanımı ve süre bakımından da öğretmen adaylarına sınırlama yapılmamış; veri toplama süreci araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Elde edilen verilerin analizi için SPSS 19.0 (Statistical Package For Social Sciences) paket programı kullanılmıştır. Araştırma verilerinin test edilmesinde 0.05 anlam düzeyi alınmıştır. Verilerin analizinde alt probleme ilişkin metin türü boyutlandırılarak, ağırlıklı ortalama (\bar{x}) ve standart sapma (SS) gibi betimsel istatistiklerle birlikte ilişkisel istatistik yöntemleri birlikte kullanılmıştır. İlişkisel istatistik yöntemleri yapılmadan önce verilerin homojenliğine bakılmış ve normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiştir.

Bilgilendirici Metinlerin Özetlenmesi ile İlgili Bulgular

Öğretmen adaylarının, dinledikleri bilgilendirici metni özetleme stratejilerini kullanma düzeyleri ile ilgili bulgulara Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1. Öğretmen Adaylarının Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetleme Stratejilerini Kullanma Düzeyleri İle İlgili Ortalamaları

	N	Maksimum Değ.	\bar{x}	SS
GENEL-	152	100	48,96	11,676
Başlık	152	10,00	4,47	4,463
Bakış açısı	152	10,00	3,05	3,101
Anlatım kipi	152	10,00	5,06	2,371
Önemli bilgiyi	152	21,00	9,39	4,051
Önemsiz bilgi	152	10,00	6,36	1,998
Metin dışı bilgi	152	10,00	8,21	2,426
Tutarlı yazma	152	10,00	5,51	1,953
Kısaltma	152	10,00	6,87	3,720

Tablo 1’de öğretmen adaylarının, genel olarak dinledikleri bilgilendirici metin türü özetleme beceri ortalamalarının orta düzeyde ($\bar{x} = 48,96$) olduğu görülmektedir. Özetleme stratejileri incelendiğinde ise öğretmen adaylarının sırasıyla en yüksek düzeyde *metin dışı bilgilere yer vermeme* ($\bar{x} = 8,21$), *kısaltma* ($\bar{x} = 6,87$) ve *tutarlı yazma* ($\bar{x} = 5,51$) boyutlarında ortalamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir. En düşük ortalamalar ise sırası ile *bakış açısını doğru kullanma* ($\bar{x} = 3,05$) ve *başlık yazma* ($\bar{x} = 4,47$) boyutlarında oluşmuştur.

Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Ana Bilim Dallarına Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetleme Düzeyleri

Tablo 2’de öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri ana bilim dallarına göre genel olarak bilgilendirici metin türü özetleme ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalamaların sırasıyla Türkçe ve Sosyal Bilimler öğretmenliği ana bilim dalında öğrenim gören öğrenciler için olduğu görülürken, en düşük ortalama Fen Bilgisi öğretmen adayları için oluşmuştur. Genel olarak, öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri ana bilim dallarına göre öğretmen adaylarının dinledikleri bilgilendirici metni özetleme ortalamaları değişmektedir.

Tablo 2. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Ana Bilim Dallarına Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetleme Düzeyleri Ortalamaları

	Öğr. Gör. ABD	\bar{x}	SS
GENEL	Fen Bilgisi	45,46	12,250
	Sosyal Bil.	49,52	12,969
	Türkçe	54,10	8,559
	Sınıf	46,08	10,847
Başlık	Fen Bilgisi	4,72	4,772
	Sosyal Bil.	5,62	4,264
	Türkçe	3,62	4,080
	Sınıf	3,88	4,646
Bakış Açısı	Fen Bilgisi	3,75	3,458
	Sosyal Bil.	2,75	3,192
	Türkçe	3,12	2,928
	Sınıf	2,63	2,799
Anlatım Kipi	Fen Bilgisi	5,27	2,657
	Sosyal Bil.	5,00	2,773
	Türkçe	5,00	1,132
	Sınıf	5,00	2,672
Önemli Bilgi	Fen Bilgisi	8,83	4,358
	Sosyal Bil.	8,97	3,400
	Türkçe	12,12	3,864

	Sınıf	7,38	3,016
Önemsiz Bilgi	Fen Bilgisi	5,55	2,196
	Sosyal Bil.	6,60	1,765
	Türkçe	7,60	1,932
	Sınıf	5,55	1,274
Metin Dışı Bilgi	Fen Bilgisi	7,16	3,075
	Sosyal Bil.	8,75	1,957
	Türkçe	8,60	2,228
	Sınıf	8,22	2,126
Tutarlı Yazma	Fen Bilgisi	4,77	1,987
	Sosyal Bil.	5,70	2,002
	Türkçe	5,40	2,035
	Sınıf	6,16	1,539
Kısaltma	Fen Bilgisi	5,41	3,458
	Sosyal Bil.	6,12	4,001
	Türkçe	8,62	2,528
	Sınıf	7,22	4,043

Tablo 2’de ölçme aracının alt boyutları incelendiğinde ise *önemli bilgiyi seçme, önemsiz bilgileri silme ve kısaltma* stratejilerinde, Türkçe öğretmen adaylarının özetleme düzeyi ortalamalarının yüksek olduğu görülürken; *başlık yazma ve metin dışı bilgilere yer vermeme* boyutlarında Sosyal Bilgiler öğretmenliği öğretmen adaylarının ortalamaları en yüksek düzeyde çıkmıştır. Bunun yanında Fen Bilgisi öğretmen adaylarının, *başlık yazma ve metin dışı bilgilere yer vermeme* stratejilerinde ortalamaları en yüksek düzeydedir.

Tablo 3. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Ana Bilim Dallarına Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetleme Ortalamaları Arasında Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

		Kareler toplamı	Df	Kareler ortalaması	F	p	Eta kare
GENEL- Bilgilendirici metin türü	Gruplar arası	1798,438	3	599,479	4,722	,004	0,087
	Grup içi	18789,325	148	126,955			
	Toplam	20587,763	151				

Tablo 3 verilerine göre öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri ana bilim dallarına göre, dinledikleri bilgilendirici metni özetleme düzeyleri incelendiğinde; gruplar arası ortalamaların istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaştığı görülmektedir ($F=4,722$; $p<.05$). Bu anlamlı fark ise küçük etki büyüklüğüne sahiptir ($\eta^2_{\text{önemli bil.seç}}=0,087$). Bu sonuç öğretmen adaylarının bilgilendirici metni özetleme düzeyleri üzerinde, öğrenim görülen ana bilim dalının etkili bir değişken olduğunu göstermektedir.

Genel olarak, dinledikleri bilgilendirici metni özetleme düzeylerinde, hangi gruplar lehine farkın oluştuğunu belirlemek için Scheffe testi yapılmış ve anlamlı farklığın kaynağı belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgulara Tablo 4’te yer verilmiştir.

Tablo 4. Öğretmen adaylarının Öğrenim Gördükleri Ana Bilim Dallarına Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetleme Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Bağımlı değişken			Ortalama	P
	(I) Anabilim Dalı	(J) Anabilim Dalı	Fark (I-J)	
GENEL- Bilgilendirici metin türü	Fen Bilgisi	Sosyal Bilgiler	-4,025	,492
		Türkçe	-8,600(*)	,014
		Sınıf	-,583	,997
	Sosyal Bilgiler	Fen Bilgisi	4,025	,492
		Türkçe	-4,575	,352
		Sınıf	3,441	,623
	Türkçe	Fen Bilgisi	8,600(*)	,014
		Sosyal Bilgiler	4,575	,352
		Sınıf	8,016(*)	,025
	Sınıf	Fen Bilgisi	,583	,997
		Sosyal Bilgiler	-3,441	,623
		Türkçe	-8,016(*)	,025

Tablo 4'te gruplar arası ortalamalar incelendiğinde; genel olarak Türkçe öğretmen adaylarının, dinledikleri bilgilendirici metni özetleme düzeylerinin diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Grupların ortalamaları arası fark ise Türkçe öğretmen adayları ile Fen Bilgisi öğretmen adayları ve Türkçe öğretmen adayları ile sınıf öğretmeni adayları arasında birinci lehine ($p < .05$) anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmen adayları ortalamaları arasında ise ortalama fark istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaşmamaktadır. Bu sonuç özellikle Türkçe öğretmenliği ana bilim dalında öğrenim gören öğretmen adaylarının dinledikleri bilgilendirici metni özetleme düzeylerinin, diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bunun yanında diğer öğretmen adaylarının ortalamaları arasında Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının düzeylerinin daha yüksek olmasına rağmen, bu farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Dinledikleri bilgilendirici metni özetleme stratejilerinde hangi gruplar lehine farkın oluştuğunu belirlemek için her bir alt boyutta ANOVA testi yapılmış ve anlamlı farklılığın kaynağı belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgulara Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Dinledikleri Bilgilendirici Metni Özetleme Stratejilerinin Ortalamaları Arasında Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

		Kareler toplamı	Df	Kareler ortalaması	F	P	Eta kare
Başlık yazma	Gruplar arası	96,367	3	32,122	1,633	,184	-
	Grup içi	2911,528	148	19,672			
	Toplam	3007,895	151				
Bakış açısını doğru kullanma	Gruplar arası	27,537	3	9,179	,953	,417	-
	Grup içi	1424,931	148	9,628			
	Toplam	1452,467	151				
Anlatım kipini doğru kullanma	Gruplar arası	2,120	3	,707	,123	,946	-
	Grup içi	847,222	148	5,724			
	Toplam	849,342	151				
Önemli bilgiyi seçme	Gruplar arası	461,410	3	153,803	11,286	,000	0,186
	Grup içi	2016,906	148	13,628			

		Toplam	2478,316	151				
Önemsiz bilgileri silme	Gruplar arası	110,391	3	36,797	11,047	,000	0,182	
	Grup içi	492,978	148	3,331				
	Toplam	603,368	151					
Metin dışı bilgilere vermeme	Gruplar arası	56,941	3	18,980	3,375	,020	0,064	
	Grup içi	832,322	148	5,624				
	Toplam	889,263	151					
Tutarlı yazma	Gruplar arası	36,751	3	12,250	3,362	,020	-	
	Grup içi	539,222	148	3,643				
	Toplam	575,974	151					
Kısaltma	Gruplar arası	225,903	3	75,301	5,977	,001	0,108	
	Grup içi	1864,722	148	12,599				
	Toplam	2090,625	151					

Tablo 5 incelendiğinde öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri ana bilim dallarına göre dinledikleri bilgilendirici metni özetleme stratejilerinde oluşan ortalamalar incelendiğinde gruplar arası ortalamaların *önemli bilgiyi seçme* ($F=11,286$; $p<.05$), *önemsiz bilgileri silme* ($F=11,047$; $p<.05$), *metin dışı bilgilere yer vermeme* ($F=3,375$; $p<.05$) ve *kısaltma* ($F=5,977$; $p<.05$) boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaştığı görülmektedir. Bu anlamlı farklar; *başlık yazma*, *önemli bilgiyi seçme*, *önemsiz bilgileri silme*, *metin dışı bilgilere yer vermeme* ve *kısaltma* stratejileri için küçük etki büyüklüğüne sahiptir ($\eta^2_{\text{önemli bil.seç}}=0,186$; $\eta^2_{\text{önemsiz bil.sil}}=0,182$; $\eta^2_{\text{metin dışı bil.yer ver.}}=0,064$; $\eta^2_{\text{kısaltma}}=0,108$). Bu sonuçlar özellikle öğretmen adaylarının, dinledikleri bilgilendirici metni özetlerken; *önemli bilgiyi seçme*, *önemsiz bilgileri silme*, *metin dışı bilgilere yer vermeme* ve *kısaltma* stratejileri üzerinde öğrenim görülen ana bilim dalının etkili bir değişken olduğunu göstermektedir.

Olaya Dayalı Metinlerin Özetlenmesi ile İlgili Bulgular

Öğretmen adaylarının dinledikleri olaya dayalı metni özetleme düzeyleri ile ilgili bulgulara Tablo 6'de yer verilmiştir.

Tablo 6. Öğretmen Adaylarının Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetleme Düzeyleri ve Stratejileri İle İlgili Ortalamaları

	N	Ölçme Aracından Alınabilecek Maksimum değer	\bar{x}	SS
GENEL- Olaya dayalı metin türü	152	100	46,21	16,415
Başlık yazma	152	10,00	2,96	4,281
Bakış açısını doğru kullanma	152	10,00	7,46	3,500
Anlatım kipini doğru kullanma	152	10,00	4,50	3,976
Önemli bilgiyi seçme	152	21,00	9,00	6,311
Önemsiz bilgiyi silme	152	10,00	5,27	2,709
Metin dışı bilgilere yer vermeme	152	10,00	7,39	3,491
Tutarlı yazma	152	10,00	4,86	1,907
Kısaltma	152	10,00	4,73	4,298

Tablo 6 incelendiğinde, öğretmen adaylarının genel olarak dinledikleri olaya dayalı metni özetleme stratejileri düzeyi ortalamalarının orta düzeyde ($\bar{x}=46,21$) olduğu görülmektedir. Stratejiler incelendiğinde ise öğretmen adaylarının sırasıyla en yüksek düzeyde *metin dışı bilgilere yer vermeme* ($\bar{x}=7,36$), *bakış açısını doğru kullanma* ($\bar{x}=7,46$) ve *önemsiz bilgiyi silme* ($\bar{x}=5,27$) stratejilerinin kullanım ortalamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir. En düşük ortalamalar ise sırasıyla *başlık yazma* ($\bar{x}=2,96$) ve *anlatım kipini doğru kullanma* ($\bar{x}=4,50$) stratejilerinde oluşmuştur.

Tablo 7. Öğretmen Adaylarının Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetleme ve Stratejilerinin Kullanım Düzeylerinin Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarna Göre Ortalamaları

	Öğrenim Görülen Anabilim Dalı	\bar{x}	SS
GENEL- Olaya dayalı metin türü	Fen Bilgisi Öğretmenliği	41,94	17,875
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	39,42	13,093
	Türkçe Öğretmenliği	54,92	14,490
	Sınıf Öğretmenliği	48,36	15,971
Başlık yazma	Fen Bilgisi Öğretmenliği	1,11	2,702
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	3,87	4,597
	Türkçe Öğretmenliği	4,25	4,606
	Sınıf Öğretmenliği	2,36	4,223
Bakış açısını doğru kullanma	Fen Bilgisi Öğretmenliği	7,63	3,681
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	6,25	3,881
	Türkçe Öğretmenliği	7,75	3,387
	Sınıf Öğretmenliği	8,33	2,672
Anlatım kipini doğru kullanma	Fen Bilgisi Öğretmenliği	4,44	3,737
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	5,50	4,050
	Türkçe Öğretmenliği	3,87	4,158
	Sınıf Öğretmenliği	4,16	3,872
Önemli bilgiyi seçme	Fen Bilgisi Öğretmenliği	8,50	5,978
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	6,52	6,251
	Türkçe Öğretmenliği	11,32	5,413
	Sınıf Öğretmenliği	9,69	6,781
Önemsiz bilgileri silme	Fen Bilgisi Öğretmenliği	4,88	3,077
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	4,60	2,570
	Türkçe Öğretmenliği	6,35	2,517
	Sınıf Öğretmenliği	5,22	2,403
Metin dışı bilgilere yer vermeme	Fen Bilgisi Öğretmenliği	7,27	3,550
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	6,15	3,799
	Türkçe Öğretmenliği	8,50	2,511

	Sınıf Öğretmenliği	7,66	3,687
Tutarlı yazma	Fen Bilgisi Öğretmenliği	4,61	2,181
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	3,65	1,747
	Türkçe Öğretmenliği	6,00	1,568
	Sınıf Öğretmenliği	5,22	1,197
Kısaltma	Fen Bilgisi Öğretmenliği	3,47	4,279
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	2,87	3,736
	Türkçe Öğretmenliği	6,87	4,189
	Sınıf Öğretmenliği	5,69	3,808

Tablo 7’de öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri ana bilim dallarına göre genel olarak dinledikleri olaya dayalı metni özetleme düzeyi ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalamaların sırasıyla Türkçe ve Sınıf Öğretmenliği ana bilim dalında öğrenim gören öğretmen adayları için olduğu görülürken en düşük ortalama Sosyal Bilgiler Öğretmenliği için oluşmuştur. Genel olarak, öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri ana bilim dallarına göre öğretmen adaylarının dinledikleri olaya dayalı metni özetleme düzeyleri ortalamaları değişmektedir.

Ölçme aracının alt boyutları, yani özetleme stratejileri kullanım düzeyleri incelendiğinde ise genel olarak tüm stratejilerde Türkçe öğretmen adaylarının ortalamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Ancak, *bakış açısını doğru kullanma* stratejisinin kullanımında sınıf öğretmeni adaylarının ortalamaları, *anlatım kipini doğru kullanma* stratejisinin kullanımında ise Sosyal Bilgiler öğretmenliği öğretmen adaylarının ortalamaları en yüksek düzeyde oluşmuştur. Bunun yanında Fen Bilgisi öğretmen adaylarının ortalamaları genel olarak tüm özetleme stratejilerinin kullanımında en düşük düzeydedir.

Tablo 8. Öğretmen Adaylarının Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetleme ve Stratejilerinin Kullanımının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dallarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		Kareler toplamı	Df	Kareler ortalaması	F	p	Eta kare (η ²)
GENEL- Olaya dayalı metin türü	Gruplar arası	5701,091	3	1900,364	8,039	,000	0,140
	Grup içi	34986,744	148	236,397			
	Toplam	40687,836	151				

Tablo 8 verilerine göre öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri ana bilim dallarına göre, dinledikleri olaya dayalı metni özetleme düzeyleri incelendiğinde gruplar arası ortalamaların istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaştığı görülmektedir ($F=8,039$; $p<.05$). Bu anlamlı fark küçük etki büyüklüğüne sahiptir ($\eta^2=0,140$). Bu sonuç, dinledikleri olaya dayalı metni özetleme düzeyleri üzerinde, öğretmen adaylarının öğrenim görülen ana bilim dalının etkili bir değişken olduğunu göstermektedir.

Tablo 9. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Ana Bilim Dallarına Göre Dinledikleri Olaya Dayalı Metin Özetleme Düzeyi Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Bağımlı değişken			Ortalama Fark (I-J)	P
	(I) Anabilim Dalı	(J) Anabilim Dalı		

GENEL- Olaya dayalı metin türü	Fen Bilgisi	Sosyal Bilgiler	2,519	,917
		Türkçe	-12,980(*)	,005
		Sınıf	-6,416	,375
	Sosyal Bilgiler	Fen Bilgisi	-2,519	,917
		Türkçe	-15,500(*)	,000
		Sınıf	-8,936	,098
	Türkçe	Fen Bilgisi	12,980(*)	,005
		Sosyal Bilgiler	15,500(*)	,000
		Sınıf	6,563	,331
	Sınıf	Fen Bilgisi	6,416	,375
		Sosyal Bilgiler	8,936	,098
		Türkçe	-6,563	,331

Tablo 9’da gruplar arası ortalamalar incelendiğinde; genel olarak Türkçe öğretmen adaylarının dinledikleri olaya dayalı metni özetleme düzeylerinin diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Grupların ortalamaları arası fark ise Türkçe öğretmen adayları ile Fen Bilgisi öğretmen adayları ve Türkçe öğretmen adayları ile Sosyal Bilgiler öğretmeni adayları arasında birinci lehine ($p < .05$) anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Türkçe ve sınıf öğretmen adayları ortalamaları arasında ise ortalama fark istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaşmamaktadır. Bu sonuç özellikle Türkçe öğretmenliği ana bilim dalında öğrenim gören öğretmen adaylarının dinledikleri olaya dayalı metni özetleme düzeylerinin diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Dinlenen olaya dayalı metni özetleme stratejilerinde hangi gruplar lehine farkın oluştuğunu belirlemek için her bir alt boyutta ANOVA testi yapılmış ve anlamlı farklığın kaynağı belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgulara Tablo 10’da yer verilmiştir.

Tablo 10. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Ana Bilim Dallarına Göre Dinledikleri Olaya Dayalı Metni Özetleme Stratejilerinin Ortalamaları Arasında Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

		Kareler toplamı	Df	Kareler ortalaması	F	p	Eta kare
Başlık yazma	Gruplar arası	236,027	3	78,676	4,599	,004	0,085
	Grup içi	2531,736	148	17,106			
	Toplam	2767,763	151				
Bakış açısını doğru kullanma	Gruplar arası	90,530	3	30,177	2,539	,059	-
	Grup içi	1759,306	148	11,887			
	Toplam	1849,836	151				
Anlatım kipini doğru kullanma	Gruplar arası	59,730	3	19,910	1,266	,288	-
	Grup içi	2328,264	148	15,732			
	Toplam	2387,993	151				
Önemli bilgiyi seçme	Gruplar arası	487,605	3	162,535	4,352	,006	0,081
	Grup içi	5527,389	148	37,347			
	Toplam	6014,993	151				
Önemsiz bilgileri silme	Gruplar arası	69,917	3	23,306	3,321	,022	0,063
	Grup içi	1038,478	148	7,017			
	Toplam	1108,395	151				

Metin dışı bilgilere yer vermeme	Gruplar arası	113,994	3	37,998	3,258	,023	0,061
	Grup içi	1726,322	148	11,664			
	Toplam	1840,316	151				
Tutarlı yazma	Gruplar arası	117,491	3	39,164	13,421	,000	0,213
	Grup içi	431,878	148	2,918			
	Toplam	549,368	151				
Kısaltma	Gruplar arası	412,113	3	137,371	8,552	,000	0,147
	Grup içi	2377,361	148	16,063			
	Toplam	2789,474	151				

Tablo 10 incelendiğinde öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri ana bilim dallarına göre, dinledikleri olaya dayalı metni özetleme stratejilerinde oluşan ortalamalar incelendiğinde gruplar arası ortalamaların *başlık yazma* ($F=4,599$; $p<.05$), *önemli bilgiyi seçme* ($F=4,352$; $p<.05$), *önemsiz bilgileri silme* ($F=3,321$; $p<.05$), *metin dışı bilgilere yer vermeme* ($F=3,258$; $p<.05$), *tutarlı yazma* ($F=13,421$; $p<.05$) ve *kısaltma* ($F=8,552$; $p<.05$) stratejilerinde istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaştığı görülmektedir. Bu anlamlı farklar; *başlık yazma*, *önemli bilgiyi seçme*, *önemsiz bilgileri silme*, *metin dışı bilgilere yer vermeme* ve *kısaltma* stratejileri için küçük etki büyüklüğüne sahiptir ($\eta^2_{\text{başlık yazma}} = 0,085$; $\eta^2_{\text{önemli bil.seç}} = 0,081$; $\eta^2_{\text{önemsiz bil.sil}} = 0,063$; $\eta^2_{\text{metin dışı bil.yer ver.}} = 0,061$; $\eta^2_{\text{kısaltma}} = 0,147$). *Tutarlı yazma* stratejisinde ise orta düzeyli etki büyüklüğü olmuştur ($\eta^2_{\text{tutarlı yazma}} = 0,213$). Bu sonuçlar özellikle öğretmen adaylarının dinledikleri olaya dayalı metni özetleme stratejilerini kullanım düzeylerinin yaklaşık her bir alt boyutunda, öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri ana bilim dalına göre değiştiğini göstermektedir.

Öğretmen Adaylarının Bilgilendirici ve Olaya Dayalı Metinleri Özetlemede Kullandıkları Stratejiler Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Öğretmen adaylarının bilgilendirici metin türünde özetleme stratejileri kullanma durumu ile olaya dayalı metin türünde, özetleme stratejilerini kullanma durumları arasındaki ilişki, SPSS 19.0 (Statistical Package For Social Sciences) programı kullanılarak belirlenmiş, araştırma verilerinin test edilmesinde 0.05 anlam düzeyi alınarak stratejileri kullanma düzeyleri Tablo 11' de belirtilmiştir.

Tablo 11. Öğretmen Adaylarının Bilgilendirici Ve Olaya Dayalı Metinleri Özetlemede Kullandıkları Stratejileri Arasındaki İlişki

		Olaya Dayalı Metin Türü									
		Başlık yazma	Bakış açısını doğ.kul.	Anlatım kipini doğ.kul.	Önemli bilgi seç.	Önemsiz bil. Sil.	Metin dışı bilgi.yer vermeme	Tutarlı yazma	Kısaltma	GENEL	
Bilgilendirici Metin Türü	Başlık yazma	R	,342*	-,128	-,043	,014	,023	-,084	,038	,019	,052
		P	,000	,115	,601	,862	,778	,302	,638	,820	,523
		N	152	152	152	152	152	152	152	152	152
	Bakış açısı doğru kullanma	R	-,126	,017	-,078	-,089	-,042	-,109	-,004	-,001	-,113
		P	,123	,836	,339	,276	,606	,180	,958	,987	,165
		N	152	152	152	152	152	152	152	152	152

Anlatım kip. doğru kullan	R	-,101	,040	,074	-,033	-,137	-,171*	-,057	,083	-,057
	P	,216	,623	,367	,685	,093	,035	,488	,310	,489
	N	152	152	152	152	152	152	152	152	152
Önemli bilgi seçme	R	,096	,125	-,177*	,311*	,281*	,231*	,228*	,314*	,332*
	P	,238	,126	,029	,000	,000	,004	,005	,000	,000
	N	152	152	152	152	152	152	152	152	152
Önemsiz bilgi silme	R	,158	,030	-,110	,127	,187*	,150	,124	,135	,182*
	P	,052	,712	,176	,119	,021	,065	,128	,098	,025
	N	152	152	152	152	152	152	152	152	152
Metin dışı bil.yer verme	R	,054	,055	-,092	,160*	,096	,200*	,166*	,132	,177*
	P	,506	,498	,259	,049	,240	,014	,041	,104	,029
	N	152	152	152	152	152	152	152	152	152
Tutarlı yazma	R	,110	,051	,003	,136	,123	,116	,008	,000	,138
	P	,177	,533	,971	,096	,130	,155	,926	,996	,089
	N	152	152	152	152	152	152	152	152	152
Kısaltma	R	,169*	-,040	-,071	,291*	,162*	,108	,273*	,280*	,280*
	P	,038	,627	,383	,000	,046	,184	,001	,000	,000
	N	152	152	152	152	152	152	152	152	152
GENEL	R	,221*	,019	-,144	,253*	,191*	,105	,225*	,272*	,276*
	P	,006	,812	,077	,002	,018	,198	,005	,001	,001
	N	152	152	152	152	152	152	152	152	152

Tablo 11 incelendiğinde öğretmen adaylarının genel olarak dinledikleri bilgilendirici ve olaya dayalı metin özetleme düzeyleri arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($r=,276$; $p<.05$). Başka bir ifade ile öğretmen adaylarının bilgilendirici metin türünde özetleme stratejileri kullanma durumu arttıkça, olaya dayalı metin türünde de benzer olarak özetleme stratejilerini kullanma durumu artmaktadır.

Bunun yanında öğretmen adaylarının dinledikleri bilgilendirici metin ile olaya dayalı metni özetlerken kullandıkları özetleme stratejilerinden *başlık yazma* ($r=,221$; $p<.05$), *önemli bilgiyi seçme* ($r=,253$; $p<.05$), *önemsiz bilgiyi silme* ($r=,191$; $p<.05$), *tutarlı yazma* ($r=,225$; $p<.05$) ve *kısaltma* ($r=,272$; $p<.05$) stratejileri ile de pozitif yönlü zayıf bir ilişki vardır. Benzer olarak olaya dayalı metin ile bilgilendirici metni özetlerken kullandıkları stratejilerden *önemli bilgiyi seçme* ($r=,332$; $p<.05$), *önemsiz bilgiyi silme* ($r=,182$; $p<.05$), *metin dışı bilgilere yer vermeme* ($r=,177$; $p<.05$) ve *kısaltma* ($r=,28$; $p<.05$) ile de pozitif yönlü zayıf bir ilişki vardır. Bunlara ek olarak; *başlık yazma* ($r=,342$; $p<.05$), *önemli bilgiyi seçme* ($r=,311$; $p<.05$), *önemsiz bilgiyi silme* ($r=,187$; $p<.05$), *metin dışı bilgilere yer vermeme* ($r=,200$; $p<.05$) ve *kısaltma* ($r=,280$; $p<.05$) stratejilerini kullanan öğretmen adaylarının her iki metin türünde de kullanma durumları arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki vardır. Bu sonuçlar, özellikle bilgilendirici metinlerde özetleme stratejilerini kullanan öğretmen adaylarının, olaya dayalı metin türünde de benzer stratejileri kullandıklarını göstermektedir.

Sonuç ve Tartışma

Öğretmen adaylarının dinledikleri iki farklı metin türünde kullandıkları özetleme stratejilerinin belirlendiği bu çalışmada, olaya dayalı metin türünde özetleme stratejileri kullanım düzeyleri ortalamaları, bilgilendirici metin türüne göre daha yüksektir. Öğretmen adaylarının, genel olarak dinledikleri bilgilendirici metni özetleme beceri ortalamalarının orta düzeyde olduğu görülmektedir. Çalışmada, öğretmen adaylarının 100 puan üzerinden aldıkları ortalama puanlar, bilgilendirici metin için 48,9; olaya dayalı metin için 54,9' dur. Sonuçlar, öğretmen adaylarının özetleme konusunda, orta seviyede olduğunu göstermektedir. Bulut (2013)'un ilköğretim 5. sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmasında elde edilen bulgular, öğrencilerin, olaya dayalı metinleri, bilgilendirici metinlere oranla daha iyi özetledikleri yönündedir. Nitekim Karatay ve Okur (2012) tarafından öğretmen adayları üzerinde yapılan çalışmada ise öğretmen adaylarının, bilgilendirici metinleri olaya dayalı metinlere göre daha iyi özetlediklerine dair bir bulguya ulaşılmıştır. Yapılan bu çalışmanın sonuçları Karatay ve Okur (2012)'un sonuçları ile uyum sağlarken Bulut (2013)'un çalışması ile uyum sağlamamaktadır. Farklı öğrenim düzeyindeki öğrencilerle özetleme stratejilerinin kullanımına dönük yapılacak yeni çalışmalar ile bu farklılığın nedenlerinin ortaya çıkması sağlanabilir.

Ana bilim dallarına göre öğretmen adaylarının dinledikleri metinleri özetleme stratejilerini kullanma durumları incelendiğinde ise en yüksek ortalamaların Türkçe öğretmen adaylarının özetlerinde olduğu belirlenmiştir. Fen Bilgisi öğretmen adaylarının kullanım ortalamaları genel olarak tüm özetleme stratejilerinin kullanımında en düşük düzeydedir.

Bilgilendirici metin türünde kullanılan özetleme stratejileri incelendiğinde; *önemli bilgiyi seçme, önemsiz bilgileri silme ve kısaltma* stratejilerinde Türkçe öğretmen adaylarının kullanım ortalamalarının yüksek olduğu görülmüştür. *Başlık yazma ve metin dışı bilgilere yer vermeme* stratejilerinde Sosyal Bilgiler öğretmenliği öğretmen adaylarının kullanım ortalamaları en yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Bunun yanında Fen Bilgisi öğretmen adaylarının, *başlık yazma ve metin dışı bilgilere yer vermeme* stratejilerinde kullanım ortalamaları en yüksek düzeydedir. *Tutarlı yazma* stratejilerinde ise Sınıf öğretmeni adaylarının kullanım ortalamaları diğer öğretmen adaylarına göre daha yüksektir.

Dinlediği olaya dayalı metin türünde kullanılan özetleme stratejileri incelendiğinde ise tüm özetleme stratejilerinde Türkçe öğretmen adaylarının ortalamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Ancak, *bakış açısını doğru kullanma* stratejisinin kullanımında sınıf öğretmeni adaylarının ortalamaları ve *anlatım kipini doğru kullanma* stratejisinde ise Sosyal Bilgiler öğretmenliği öğretmen adaylarının ortalamaları en yüksek düzeyde oluşmuştur. Bunun yanında Fen Bilgisi öğretmen adaylarının ortalamaları genel olarak tüm stratejilerde en düşük düzeydedir.

Özçakmak (2015) çalışmasında, öğretmen adaylarının bakış açısını doğru kullanma stratejisi açısından olaya dayalı metin özetlemede % 65 bilgilendirici metin özetlemede %62,6 oldukları tespit edilmiş olup orta seviyenin biraz üstünde oldukları saptanmıştır. Çalışmamızda ise bilgilendirici metinde % 57 (87 kişi); olaya dayalı metin özetlerinde ise %46 (70) öğrencinin sorun yaşadığı tespit edilmiştir. Tamamen yanlış bakış açısı kullanan öğrencilerin; 1. çoğul şahıs bakış açısıyla metni özetledikleri; birden fazla bakış açısı kullanarak metni özetleyen öğrencilerin 1.çoğul, 3. çoğul; 1.çoğul, 3.tekil şahıs bakış açıları ile metinleri özetledikleri belirlenmiştir. Bilgilendirici metin özetlerinde öğrencilerin 1.çoğul şahıs bakış açısı kullanarak metni özetledikleri belirlenmiş ve orta seviyenin biraz üstünde başarı sağlandığı belirlenmiştir.

Yine alan yazında, geniş zaman kipi kullanarak metnin özetlenmesi gerektiği konusunda fikir birliği söz konusudur (Gökşen, 1969; Garipoğlu, 1974; Yörük 1987; Güneş 2013). Özçakmak (2015) ve Garner (1985) çalışmalarında öğretmen adaylarının özet metinlerinde, anlatım kipini doğru kullanma becerisi bakımından başarısız oldukları tespit edilmiştir. Bu çalışmada, anlatım kipini doğru kullanma bakımından ölçek göz önüne alındığında, diğer stratejiler arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Bilgilendirici metin özetlerinde şimdiki zaman; olaya dayalı metin özetlerinde ise görülen geçmiş zaman anlatım kipi kullanılmıştır.

Elde edilen sonuçlar, özellikle öğretmen adaylarının dinledikleri bilgilendirici metinde kullandıkları özetleme stratejileri ile olaya dayalı metinde kullandıkları özetleme stratejileri arasında olumlu yönlü bir ilişkinin olduğunu göstermiştir. Bu bağlamda öğretmen adaylarına farklı metin türleri birlikte verilerek öğrenme ortamlarının şekillendirilmesi yoluna gidilebilir. Bu süreçte, derslerde farklı türdeki metin özetleme çalışmaları yaptırmalı, özet yazılmadan önce dikkat edilmesi gereken noktalar belirtilmeli, öğretmen adaylarına başlığın metin için önemi anlatılmalı, özet metinlerin geniş zaman kipi kullanılarak yapılması gerektiği vurgulanmalı, farklı bakış açılarıyla, farklı türlerdeki metinler öğretmenler tarafından özetlenmeli ve örnek teşkil etmesi açısından incelenmeli, metinlerde yer alan önemli - önemsiz bilgilerin belirlenmesi ile ilgili metin çalışmaları yapılmalıdır.

Öneriler

Öğretmen adaylarının dinledikleri iki farklı metin türünde kullandıkları özetleme stratejilerinin belirlendiği bu çalışmada hem bilgilendirici hem de olaya dayalı metin türlerinde özetleme stratejilerini kullanma durumlarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Özellikle özetleme stratejilerini kullanmalarının öğretmen adaylarının akademik başarıları üzerindeki etkileri düşünüldüğünde bu becerilerinin artırılması yoluna gidilmesi gerekmektedir. Stratejileri kullanma düzeylerinin artırılabilmesi için ek çalışmalar yapılabilir çünkü öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri ana bilim dallarına göre dinledikleri özetleme stratejilerini kullanma düzeyleri değişmektedir. Özellikle her iki metin türünde Türkçe Öğretmenliği ana bilim dalında öğrenim gören öğrencilerin özetleme stratejilerini kullanma durumları yüksek düzeydedir. Bunun yanında, bilgilendirici metin türünde genel olarak Fen Bilgisi öğretmen adaylarının, olaya dayalı metin türünde ise Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının özetleme stratejilerini kullanma durumları düşük düzeydedir. Özellikle düşük ortalamalara sahip öğretmen adaylarına yönelik bu becerilerini geliştirecek eğitimlerin hizmet süresince eğitim bağlamında formal olarak verilmesi faydalı olabilir. Bu süreçte üniversite düzeyinde planlanacak seçmeli dersler ile öğretmen adaylarına kısa vadede bu fırsatlar sunulabilir. Planlanacak seçmeli derslerde, özetleme becerilerin öğretilmesine yardımcı olan kazanımlarla ilgili, etkinlik sayılarının artırılması ve öğrencilere bu kazanımlara uygun metin çalışmaları yaptırılması hedeflenebilir. İlk ve ortaokul düzeyinde ise öğretmen kılavuz kitapları ve Türkçe ders kitapları hazırlanırken özetleme stratejileri ve stratejilerin uygulanması ile ilgili öğretmenleri yönlendirebilecek yeterli açıklamalar yapılmalıdır. Öğretmen adaylarının özetleme becerilerinin geliştirilmesi için eğitim fakültelerinde konuya ilişkin bir dersin ya da seçmeli dersin olması, öğretmen adaylarının bu becerilerinin geliştirmesine yardımcı olacaktır.

Kaynakça

- Bulut, P. (2013). *İlköğretim 5. sınıf öğrencileri ve öğretmenlerinin özetleme stratejilerinin değerlendirilmesi: Türkçe dersi örneği*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Cemiloğlu, M , Ogur, E . (2016). Okuma öğretiminde biliş ve üst-biliş stratejileri. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi* , 1 (1) , 46-53 .
- Çıkrıkçı, S. (2008). *İlköğretim öğrencilerinde özetleme becerisinin gelişimi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Deneme, S. ve Demirel, Ö. (2008). *Yabancı dilde yazma becerisinin gelişiminde özetleme tekniğinin öğretimi ve başarıya etkisi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Deneme, S. (2009). İngilizce öğretmen adaylarının özetleme stratejilerini kullanım tercihleri. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 5(2), 85-91.
- Doğan, Y. (2011). *Dinleme becerisini geliştirmede etkinliklerden yararlanma*. Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Doğan, Y., & Özçakmak, H. (2014). Dinleme becerisinin eğitimi üzerine yapılan lisansüstü tezlerin değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(2), 90-99.

- Durukan, E. Ve Maden, S., (2010). Kavram Haritaları ile Not Tutmanın İlköğretim Öğrencilerinin Dinlediğini Anlama Becerisi Üzerine Etkisi. *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 1(2), 63-70.
- Eyüp, B., Stebler, M. Z. ve Uzuner Yurt, S. (2012). Türkçe öğretmeni adaylarının özetleme stratejilerini kullanmadaki eğilimleri. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(1), 22-30.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karatay, Halit. (2013). 6,7,8. Karagül, S. & Ülper H. (2011). *Özetleme becerisinin kazandırılmasına yönelik etkinlikler: ders kitapları temelinde bir araştırma*. Celâl Demir ve Hayrettin Parlak (Ed.) (s. 277-298). Ankara: Akçağ Yay.
- Kintsch, E. (1990). Macroprocesses and microprocesses in the development of summarization skill. *Cognition and instruction*, 7(3), 161-195.
- MEB. (2018). İlköğretim Yedinci sınıf Türkçe ders kitabı . Ankara: Devlet Kitapları
- MEB. (2018). İlköğretim Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabı . Ankara: Devlet Kitapları
- Melanlıoğlu, D. (2011). Üstbiliş stratejileri eğitiminin ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin dinleme becerilerine etkisi (Yayınlanmamış doktora tezi). *Gazi Üniversitesi, Ankara*.
- Okur, S. (2011). Türkçe ve sınıf öğretmeni adaylarının Türkçe dersi öğretim araçlarındaki okuma metinlerini özetleme becerileri. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Özçakmak, H. (2015). Türkçe öğretmeni adaylarının not alarak dinlemede özetleme stratejilerini kullanma becerileri. *Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara*.
- Susar Kırmızı, F. ve Akkaya, N. (2011). İlköğretim özetleme stratejilerinin kullanımına ilişkin nitel bir araştırma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 267-277.
- Tok, Ş. ve Beyazıt, N. (2007). İlköğretim 3. sınıf Türkçe dersinde özetleme ve not alma stratejilerinin okuduğunu anlama ve kalıcılık üzerindeki etkileri. *Eğitim Araştırmaları*, 28, 113-122.

Extended Abstract

In this study, pre-service teachers' summarizing skills on expository and story-based listening texts are researched. The sample of the study consists of 152 senior students. They are students of the Department of Turkish Languages Education, Social Sciences Education, Science Education, Primary School Education in Ahi Evran University in 2017-2018 education year. In the study, pre-service teachers were asked to summarize what they listened by listening to two different types of expository and story-based texts selected from secondary school Turkish textbooks. The abstracts created by the pre-service teachers were evaluated using the "Summarizing Strategies Scoring Scale" developed by Özçakmak (2015). While analyzing the abstracts created by the preservice teachers based on the listening texts; writing titles, using the perspective correctly, using the narrative mode correctly, selecting important information, deleting unimportant information, not including non-textual information, consistent writing and abbreviation summarizing strategies. It was determined that the teacher candidates had problems in implementing the strategies; It was observed that they did not use the title while summarizing the informative text, they summarized the text from the first-person plural perspective, and they formed the summarization by using the present tense. In summarizing the event-based text they listened to, it is seen that the average of the event-based text summarization of the teacher candidates was formed at a medium level. When the sub-dimensions are examined, the pre-service teachers at the highest level, respectively; It was determined that the average of the dimensions of not including non-textual information, using the point of view correctly and deleting unimportant information was high. At the end of the study, it was determined that the Turkish teacher candidates' summarizing the informative text they listened to was higher than the other pre-service teachers. When the difference between the averages of the groups was examined, there was a significant difference in favor

of the first ones between the social studies teacher candidates and the science teacher candidates, Turkish teacher candidates and the science teacher candidates. Especially in the dimension of writing titles, although the levels of pre-service teachers studying in the Department of Turkish Language Education were higher than other pre-service teachers, it was observed that their averages differed significantly from only science teacher candidates. It was determined that teacher candidates' strategies for summarizing the case-based text were formed at a medium level, and students had problems in writing titles. In summarizing story-based texts, it was observed that the average of female teacher candidates was higher. There is a weak positive correlation between the summarizing strategies used by the pre-service teachers in informative and case-based texts. In other words, the variables changed in the same direction, and this result shows that the pre-service teachers' use of summarizing strategies in the story-based text type increased with the increase in the use of summarizing strategies in the informative text type.

When considered in the context of the strategies used, there is a weak positive relationship between the summarizing strategies used in the informative text type and the strategies of writing an event-based text, selecting important information, deleting unimportant information, consistent writing and shortening. Similarly, there is a weak positive correlation with the summarization strategies used in the story-based text type and selecting important information in the informative text type, deleting unimportant information, not including non-text information and abbreviation. Considering the data, it was determined that the Turkish teacher candidates summarize the informative text they listened to, and the level of using the strategy of choosing important information was higher than the other pre-service teachers. Recommendations were made based on their findings.

In this study, in which the summarization strategies used by pre-service teachers in two different text types they listen to were determined, it was determined that the use of summarization strategies in both informative and event-based text types was moderate. Especially considering the effects of using summarization strategies on the academic achievement of pre-service teachers, it is necessary to increase these skills. Additional studies can be done in order to increase the level of using strategies, because the level of using the summarizing strategies that pre-service teachers listen to varies according to the departments they study. Especially in both text types, students studying in the department of Turkish Language Teaching have a high level of use of summarization strategies.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Birinci Yazar %60,

İkinci Yazar %40,

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmış sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.